

UVOD V SD – vprašanja na izpitu (19. 03. 2004) skupina A

1. Kaj so humane dejavnosti, kaj je profesionalno SD, kaj je prostovoljno SD, na kratko opiši in kaj imajo vse 3 skupnega (povezavo med njimi).
 - **SPONTANE HUMANITARNE DEJAVNOSTI** so stare verjetno toliko kot človeška zgodovina sama. **Z njimi se izraža človeška solidarnost, vzajemnost in pripravljenost posameznika kot družbenega in kulturnega bitja, da priskoči na pomoč človeku v stiski.** Izvirajo bodisi iz tradicionalnih motivov (običaji, navade), bodisi iz osebnih, moralnih, religioznih ali filantropskih nagibov. Označimo jih lahko kot *nerereflektirane*, torej kot vsakdanje človekove aktivnosti, ob katerih akterji ne razmišljajo načrtno o tem, da vstopajo v kontekst dajanja pomoči-v SD. Tovrstno dejanje se akterjem zdi večinoma samoumevno (je del običajev, šeg, navad, življenjskih prepričanj). Pri tem ne gre za »nestrokovno« dejavnost v smislu negativne vrednostne oznake. Pomeni le, da te dejavnosti niso (vsaj ne nujno ali načrtno) udejanjanje strokovnih, teoretskih, znanstvenih konceptov in doktrin, čeprav so le-ta lahko vsebovana, kolikor namreč lahko sčasoma postanejo del vsakdanje vednosti.
 - **PROSTOVOLJNO SOCIALNO DELO** je **neplačana humanitarna dejavnost, ki jo organizirajo razna neformalna in formalna civilna združenja in institucije.** Prostovoljno SD je lahko profesionalnemu *substitut* (ga do neke mere nadomešča) ali pa mu je *komplementarno* (ga dopolnjuje in povečuje njegove učinke). Za razliko od spontanah humanih dejavnosti je prostovoljno SD že *reflektirana*, osmišljena, načrtna dejavnost. Opravljajo jo lahko: laiki (enostavna opravila, pri katerih ni potrebno strokovno znanje in se usposobijo na seminarjih in podobnih oblikah izobraževanja) ali strokovnjaki-profesionalni SD in sorodne stroke (uporabijo vsa svoja razpoložljiva strokovna znanja, vendar za svoje delo ne dobijo plačila)
 - **PROFESIONALNO SOCIALNO DELO** **razpolaga s specializiranim in sistematiziranim znanjem o človeku in družbi, o normativih in institucionalnih družbenih sistemih, o ekonomskih virih družbe in podobno.** To znanje strokovnjak uporablja za spodbujanje in razvijanje sposobnosti posameznikov, skupin in skupnosti za njihovo polno socialno funkcioniranje ter za pridobivanje in uporabo družbenih virov pri zadovoljevanju njihovih potreb.

Vse 3 dejavnosti pomenijo akcijo! Pripomorejo k razvoju posameznika, skupine ali skupnosti. Odpravljajo ovire, ki ljudem preprečujejo razvoj in uspešno vključevanje v družbeno okolje. Se prepletajo in dopolnjujejo in izhajajo ena iz druge (profesionalno SD se je razvilo iz prostovoljnega SD, le-to pa iz spontanah humanih dejavnosti)

2. Kateri so posredni viri in jih na kratko opiši.

- Posredni viri so: DRUŽINA, OBIČAJI in MORALA, RELIGIJA, nekateri MISELNI in IDEJNI TOKOVI ter pomembnejša DRUŽBENA GIBANJA.
- **DRUŽINA** je ena od najstarejših oblik skupnega življenja ljudi in temelji na sorodstvenih vezeh. Pojmujemo jo kot univerzalno družbeno institucijo in kot nepogrešljiv del človeške družbe. Njena struktura in funkcije se spreminjajo z družbenim razvojem in je različna od družbe do družbe. Njene najpomembnejše funkcije so biosocialnoreprodukcijska, ekonomska, socializacijska in varstvena. Zagotavlja varstvo svojih članov, jih ščiti in jim daje potrebno pomoč. Pomemben vir SD je zato, ker v njej potekajo vse tiste aktivnosti, ki jih razumemo kot predmet SD v praktičnem smislu, in ker je vedno bolj pomembno področje-ciljna skupina, kjer se opravlja strokovno SD.
- **OBIČAJI in MORALA** so pomemben vir SD, saj pomenijo izkušnje medčloveške vzajemnosti in oblik medsebojne pomoči in so korenine profesionalnemu SD. V določeni meri so pogoj za ohranitev življenja in izboljšanje njegove kakovosti. V vsaki človeški skupnosti obstaja skupina moralnih vrednot, lastnosti in norm.**OBIČAJ** je dolgotrajen način vedenja, ravnanja ljudi v določenih razmerah, ki velja kot obvezen. Nastane z dolgotrajnim ponavljanjem. Kršitev nekega običaja se preganja z družbenimi sankcijami. V njih lahko prepoznamo številne moralne vsebine. **MORALA** je skupek družbenih predpisov, norm, ki so sankcionirane s posebno notranjo sankcijo, katero mora človek uporabiti na samem sebi zaradi kršitev omenjenih predpisov. Bolj kot je ponotranjena, bolj je učinkovita. Morala je aktivno človekovo oblikovanje in ocenjevanje sebe in drugih ljudi kot dobrih in slabih. Bistvo moralne aktivnosti je ustvarjanje nove vrednosti v medčloveških odnosih.
- **RELIGIJA** je sistem verovanja in določene skupine ljudi. V razmerju do posameznika je njena pomembna funkcija zadovoljevanje človeških potreb (specifične religiozne potrebe, potrebe po psihični varnosti, po urejenosti sveta v smiselno celoto...). Prispeva tudi k socializaciji posameznika, k integraciji družbene skupnosti, določa pogled na svet...). Čeprav so vse religije obrnjene k nadnaravnim pojavom, se vse brez izjeme ukvarjajo tudi s konkretnimi življenjskimi problemi ljudi in s temeljnimi družbenimi vprašanji.

Praksa neprofesionalnega SD in tudi sam proces profesionalizacije SD, sta v vseh pomembnejših svetovnih religijah v precejšnji meri povezana z delovanjem cerkvenih institucij. Med vire jo štejemo po eni strani zaradi nekaterih idejnih sorodnosti, po drugi strani pa zaradi socialnovarstvene prakse, ki so jo razvijale različne religije.

- MISELNI in IDEJNI TOKOVI SOCIALNEGA DELA njihovo jedro je vsekakor filozofija, saj je do nastanka drugih humanističnih ved poskušala pojasniti in raziskovati tudi temeljne probleme človekove eksistence in družbenih odnosov. Miselni tokovi, ki izvirajo iz filozofije so: humanizem, etika, utopični socializem in filozofski temelji marksizma. Humanizem je občutek enotnosti človeštva in prizadevanje za enakopravnejše odnose med ljudmi,... Etika je znanost o morali, o njenem izvoru, bistvu in razvoju, pa tudi ena izmed oblik družbene zavesti,... Utopični socializem je bil v drugi polovici 19. stoletja gibanje srednjega razreda in je nasprotje individualizma,... Marksizem je z materialističnim pojmovanjem zgodovine, predvsem pa s poudarjanjem nujnosti revolucije in z zamisljo o zakonitem spreminjanju družbenoekonomskih formacij postavil temelj dialektične materialistične razlage družbenega razvoja...
- DRUŽBENA GIBANJA pomenijo dejavnosti družbene skupine ali več skupin, ki potekajo kontinuirano (nepretrgano), da bi se dosegli določeni cilji. V skladu s to definicijo sta za SD pomembni renesansa in reformacija. Renesansa je obdobje, v katerem je prevladovalo prizadevanje za uveljavitev človeka kot posameznika in njegove pravice do osebne svobode. Reformacija pomeni osvoboditev od srednjeveške duhovne utesnjenosti in avtoritete cerkve-je pravzaprav revolucija kmetov in obrtnikov.

3. Opiši statični (absolutni) model profesionalizacije.

Profesionalizacija je proces preraščanja poklica v stroko, pot po kateri stroka gre in pridobiva značilnosti ter pogoje, da jo lahko uvrstimo med profesije. Še vedno se v določenih okoljih pojavlja vprašanje ali je SD profesija, semi-profesija ali samo poklic. Na ta vprašanja so strokovnjaki poskusili odgovoriti z različnimi, bolj ali manj uspešnimi poskusi.

STATIČNI (ali ABSOLUTNI) MODEL: Prvo znano študijo o tedanji stopnji profesionalnosti SD v ZDA je v začetku 20. stoletja opravil dr. Flexner-avtoriteta na področju podiplomskega izobraževanja socialnih delavcev. Leta 1915, je na Nacionalni konferenci za dobrodelnost in prevzgojo predstavil referat na temo »Je SD profesija?« in v njem predstavil rezultate svoje študije, za katero je uporabil »absolutni prijem«. V raziskavi je postavil 6 kriterijev, s katerimi se lahko prepoznajo profesije in na splošno razočaranje vseh sodelujočih na konferenci ugotovil, da SD do tedaj še ni naredilo pomembnega koraka za vstop med profesionalno elito, nakar so se socialni delavci naslednjih 30 let trudili to doseči. Kasneje so še mnogi avtorji postavljali kriterije, ki naj bi jih profesija dosegla, da bi se razlikovala od poklicev. Tako je leta 1957 Greenwood z uporabo 5 kriterijev analiziral SD in ugotovil, da je postalo profesija.

Seveda pa nosilci neke dejavnosti želijo uveljaviti profesionalni status zaradi različnih vzrokov.

- Notranji vzroki: med te vzroke sodi prizadevanje za profesionalni status po vzoru sorodnih profesij. Najpomembnejšo vlogo so odigrali tisti socialni delavci, ki so bili zaposleni na specializiranih področjih (zdravstvene organizacije, šole), ki pa so že bila profesionalizirana, kar je pripomoglo k motivaciji socialnih delavcev, da bi se uvrstili med profesionalce.
- Zunanji vzroki: najdemo jih lahko v povečanju števila usposobljenih specialistov na številnih področjih. Ob hitri industrijski rasti in vse večji zapletenosti socialnih organizacij, ki je temu sledila, se je pojavila tudi potreba po usposobljenem specialistu v okviru pomagajočih poklicev.

Boehm je leta 1959 postavil 5 kriterijev za oceno profesionalnosti in ugotovil, da je SD že doseglo status profesije. Strokovnjaki so še naprej uporabljali Boehmove kriterije, vendar so prihajali do različnih ugotovitev-od tega, da je SD profesija, da je semiprofesija, do tega da je profesija v razvoju. Nekateri strokovnjaki pa so do takšnega načina presojanja precej kritični in pravijo, da je ta model preveč statičen-označimo ga lahko za statični (ali absolutni) model presojanja profesionalnosti SD.

4. Naštej temeljne prvine in jih kratko opiši.

Temeljne prvine SD so: PREDMETI DELA, VREDNOTE in NAČELA, CILJI, ETIKA in METODE SD. Izražajo doseženo raven profesionalnosti SD, naravnane so na prakso in opozarjajo na nekatere teoretične nedorečenosti SD. Vse temeljne prvine so prepletene in predstavljajo doktrino SD.

- PREDMET DELA je tista prvina, ki so se ji doslej avtorji najmanj posvečali. Z razvojem SD se je predmet dela precej spreminjal, širil in ga lahko povezujemo tudi s spreminjanjem usmeritev in ciljev v različnih modelih SD. Najpogosteje so ga avtorji razumeli kot pomoč, vendar si niso bili edini kam naj bi bila pomoč usmerjena. Predmet dela je po mnenju nekaterih avtorjev varstvo in socialne spremembe ogroženih posameznikov ali družbenih skupin, ki potrebujejo spremembe. Socialne spremembe so potrebne na mikro

(posameznik in družina), mezo (sorodstvo, soseska, lokalna skupnost) ali makro (v družbi) ravni. Cilji takih sprememb so: notranja sprememba posameznika ali v strukturi skupine glede na njeno socialno okolje, sprememba socialnega okolja glede na njegov vpliv na posameznika ali skupino, sprememba posameznika, skupine in socialnega okolja v njihovih medsebojnih vplivih.

- TEMELJNE VREDNOTE (različni cilji, prepričanja, izbire ali razumevanje vsega kar je dobro in zaželeno za človeka) in NAČELA (to je temeljna vodilna ideja, obče pravilo, spoznavni princip). V SD se vrednote in načela močno prepletajo in zelo težko je natančno razmejiti, kdaj gre za vrednoto in kdaj za načelo. Socialne delavce pri njihovem delu vodijo naslednje vrednote-načela: individualizacija (izraža spoštovanje dostojanstva in enkratnosti posameznika), samoodločitev (uporabnik ima pravico do tega, da izrazi svoje mnenje in se po tem ravna vse dotlej, dokler ne ogroža pravic drugih), zaupnost (pomeni dogovor med strokovnjakom in uporabnikom, s katerim se ohrani zasebna narava informacij, ki se nanašajo na uporabnikovo življenje), in še dodatna načela-vrednote: molčečnost, institucionalna usmerjenost, zagovorništvo in socialna akcija, usmeritev v družino in prevzemanje dela odgovornosti. Pri nas: načelo znanstvene osnovanosti SD, spoštovanja človekove osebnosti, pomoči za samopomoč.
- CILJI SD so usposobiti uporabnika, ki ne more ali noče opravljati ene ali več socialnih vlog, ki se od njega zahtevajo, da bo te vloge opravljal. V Sloveniji so danes cilji SD sledeči: 1. sodelovanje pri oblikovanju programov socialnega varstva, varnosti in politike; 2. prizadevanje za spoštovanje človekovih pravic in dosledno upoštevanje vseh vrst diskriminacije; 3. spodbujanje in razvijanje samopomoči; 4. Razvijanje prostovoljnega dela; 5. zagotavljanje kvalitetnih storitev vsem uporabnikom.
- ETIKA je ena izmed najpomembnejših temeljnih prvin SD in eden izmed bistvenih pogojev za njegovo profesionalnost. Društvo socialnih delavk in delavcev Slovenije, je 1998 sprejelo Kodeks etike, ki odseva vse pomembnejše sodobne koncepte in usmerjenost SD, kakor tudi etične norme, ki so značilne za kodekse družbenih okolij, kjer je SD že profesija.

5. Naštej modele SD in na kratko opiši tradicionalni model.

Modeli SD so: TRADICIONALNI (klinični ali konservativni), REFORMISTIČNI, RADIKALNI, SISTEMSKO-EKOLOKI in SOCIALNO-KONSTRUKTIVISTIČNI MODEL.

TRADICIONALNI MODEL se je razvijal vzporedno z uveljavljanjem metode socialnega dela s posameznikom, (v začetku 20. stol.), izraziteje pa po izidu prve knjige Mary Richmondove.

- CILJ je bila sprva pomoč posamezniku pri prilagajanju na obstoječe družbene razmere. SD se je takrat ukvarjalo s psihološko pomočjo posameznikom, odpravljanju njihovih osebnostnih motenj z reševanjem medosebnih konfliktov. SD je imelo konservativno vlogo in cilj s strani države je bil socialni nadzor. Pripadniki radikalnega modela so mu očitali konservativnost in usmerjenost izključno na posameznika in zanemarjanje družbenih razmer, ki pogojujejo socialne probleme in težave in pa vsiljevanje svojih konservativnih pogledov uporabnikom.
- TEORETIČNA IZHODIŠČA in DISCIPLINE na katere se SD pri tem modelu naslanja: miselnost, ki je na začetku najbolj vplivala je filozofski pragmatizem (prepričanje v moč znanosti). Teoretično se je ta model najbolj naslanjal na medicinska in pravna znanja, po uveljavitvi psihoanalize pa na psihološka spoznanja. Najbolj značilna teorija za ta model je psihoanaliza (Freud), ki jo je SD sprejelo, poenostavilo in prilagodilo svojim potrebam in je bistveno prispevala k njegovi hitri profesionalizaciji.
- METODA SD najbolj značilna za ta model je metoda dela s posameznim primerom, čeprav se je nekoliko kasneje razvila tudi metoda SD s skupino. Richmondova, ki je razvila metodo dela s posameznim primerom, je kasneje vse bolj poudarjala še pomen metode skupnostnega SD.
- ODNOS med SOCIALNIM DELAVCEM IN UPORABNIKOM je značilna distanca, ki je sprva označevala tudi njun različen družbeni položaj. Socialni delavci so praviloma prihajali iz srednjega razreda, uporabniki pa iz nižjih slojev, kar se je poznalo v načinu medsebojne komunikacije. Odnos pa označuje tudi: ekspertnost (strokovnjak je bil ekspert. Imel je znanje, ki mu daje moč, uporabnik pa je od te pomoči odvisen), uporabnik ni človeško bitje, ampak problem, komunikacija je bolj enostranska, uporabnik sam ni aktivno vključen v proces pomoči, v tem odnosu ni samostojen, uporabnik se ne more predstaviti v vsej svoji radikalni drugačnosti, saj imajo strokovnjaki že vnaprej izoblikovana profesionalna prepričanja.

6. SD v Sloveniji v letih 1918-1941.

Socialne dejavnosti so bile v stari Jugoslaviji relativno dobro razvite, opravljali pa so jih različni nosilci. Primarna funkcija socialne politike je bila zagotavljanje socialnega miru in proizvodnje, sekundarna pa skrb za socialno ogrožene ljudi, ki jih je bilo veliko (stari in onemogli, invalidi in tisti brez pridobljenih pravic iz socialnega zavarovanja, brezposelni, ki so se vdajali beračenju, potepuštvu, prostituciji in alkoholizmu). Socialnopolitično dejavnost in vlogo države na tem področju lahko razdelimo na 3 faze:

- 1. faza, v katero sodijo leta neposredno po vojni, ko je bilo treba največ pozornosti posvetiti njenim posledicam in hudim problemom, ki jih je povzročila. Takoj po ustanovitvi nove države je bilo ustanovljeno Ministrstvo za socialno politiko, ki je izvajalo predvsem zakonske in druge ukrepe za zaščito nepreskrbljenih oseb, skrb za razvoj in delovanje socialnih ustanov, pomoč invalidom in njihovim družinam ter družinam padlih vojakov. Za to povojno obdobje so bile značilne velike potrebe, ki jih ni bilo mogoče zadovoljevati le z dobrodelnostjo in miloščinami ter velike zahteve delavskega razreda.
- 2. faza, ki je trajala do uvedbe šestojanuarske diktature in za katero je značilno sprejemanje številnih zakonov za zaščito delavcev, uvedba socialnega zavarovanja za različne skupine delavcev in sorazmerno hiter razvoj dejavnosti socialnega skrbstva.
- 3. faza, ki je trajala le kratko obdobje-od uvedbe diktature, do zloma stare Jugoslavije. Socialnopolitično delovanje države je stagniralo, oživele pa so dejavnosti na lokalni ravni. Še bolj se je pokazala solidarnost delavskega razreda in drugih izkoriščanih skupin prebivalstva.

Socialne dejavnosti so opravljali različni nosilci:

- DRŽAVA, kot nosilka zakonodajne in upravne oblasti je imela na področju socialne politike in socialnih dejavnosti najpomembnejšo vlogo, njena naloga je bila tudi, da povezuje vse socialne dejavnosti. Država je v prvih letih po vojni izdala veliko zakonov: za zaščito delavcev; vseh, ki jih je prizadela vojna; otrok, ubogih, starih in onemoglih; o rejništvo;...
- LOKALNE SAMOUPRAVE so imele pomembno socialnoskrbstveno funkcijo. Njihova naloga je bila predvsem varstvo otrok in revežev ter skrb za stanovanja in javno higieno.
- DOBRODELNE ORGANIZACIJE so dajale številne pobude za reševanje perečih vprašanj ter organizirale in vodile ustanove za otroke brez staršev, invalide, osebe brez sredstev za preživljanje, šolske kuhinje,... Bile so pomemben dejavnik in so nadaljevale tradicijo, ki je prej potekala predvsem v okviru katoliške cerkve. Prevladovala so humanitarna društva.
- SLUŽBA SOCIALNEGA ZAVAROVANJA in ZAPOSLOVANJA je bila javna ustanova, organizirana po samoupravnih načelih.
- ORGANIZACIJE DELAVSKEGA RAZREDA, predvsem Komunistična partija Jugoslavije, sama razvijala notranje (v okviru lastne organizacije) in zunanje (za izboljšanje položaja delavskega razreda) socialne dejavnosti, saj državna socialna politika in socialno skrbstvo nista mogla sama ustrezno reševati vseh nakopičenih problemov.